

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

שם השיעור (שיעור מס' 102) נבואה וספק

שם המרצה (tikomic@gmail.com) **מיכל**

טיקוצ'ינסקי

נבואה וספק

4. תוספתא מסכת סנהדרין פרק יד

הלכה יד: המתנבא מה שלא שמע כצדקיהו בן כנענה והמתנבא מה שלא נאמר לו כחנניה בן עוזר שהיה שומע דברים מפי ירמיהו הנביא שהוא היה מתנבא בשוק העליון וחוזר הוא ומתנבא בשוק התחתון:

הלכה טו: הכובש את נבואתו כיונה בן אמתי והמוותר על נבואתו כחבירו של מיכה ונביא שעבר על דברי עצמו כעידו והמשינה את נבואתו:

צדקיהו בן כנענה (מלכים א, פרק כב)

5. דברי הימים ב פרק יח פסוק י

וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּהוּ בֶן-כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר ה' בְּאֶלֶף תִּבְנֶנָּה אֶת-אַרְבָּם עַד-כְּלֹתָם:

6. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פט עמוד א

מאי הוה ליה למעבד? רוח נבות אטעיתיה, דכתיב ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד... ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר... תפתה וגם תוכל צא ועשה כן. אמר רב יהודה: מאי צא - צא ממחיצתי. מאי רוח? - אמר רבי יוחנן: רוחו של נבות היזרעאלי.

הוה ליה למידק, כדרבי יצחק. דאמר רבי יצחק: סיגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד. עובדיה אמר זדון לבך השיאך, ירמיה אמר תפלצתך השיא אתך זדון לבך. והני, מדקאמרי כולהו כהדדי - שמע מינה לא כלום קאמרי. - דילמא לא הוה ידע ליה להא דרבי יצחק! - יהושפט הוה התם, וקאמר להו. דכתיב ויאמר יהושפט האין פה נביא לה' עוד. - אמר ליה: הא איכא כל הנאי! - אמר ליה: כך מקובלני מבית אבי אבא: סיגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד.

7. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף צא עמוד ב

משנה: האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת, ואח"כ בא בעלה - תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה; ואין לה כתובה, ולא פירות, ולא מזונות, ולא בלאות - לא על זה ולא על זה...

ואם ניסת שלא ברשות (כלומר, שבאו שני עדים, וקיבלו בית דין את עדותם, אך לא הורו לה להינשא - **מ.ט**.) - מותרת לחזור לו.

גמרא: נישאת שלא ברשות וכו'.

אמר רב הונא אמר רב: הכי הלכתא. ...

א"ר ששת: אמינא, כי ניים ושכיב רב אמרה להא שמעתתא, הלכה - מכלל דפליגי, מאי הוה לה למיעבד? מיאנס אנסה!

...מתב עולא: מי אמרינן, מאי הוה לה למיעבד?

1. משנה מסכת סנהדרין פרק יא (פרק ואלו הן

הנחניקין)

משנה ה: נביא השקר המתנבא על מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו מיתתו בידי אדם אבל הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתו בידי שמים שנאמר (דברים י"ח) אנכי אדרוש מעמו: משנה ו: המתנבא בשם ע"ז ואומר כך אמרה ע"ז אפילו כיון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור הבא על אשת איש... הרי זה בחנק

2. דברים פרק יח

(יז) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי: (יח) נְבִיאֵי אֲקִים לָהֶם מְקַרְבֵי אֲחֵיהֶם כְּמִוֶד וְנִתְתִּי דְבָרִי בְּפִיו וְדַבַּר אֲלֵיהֶם אֶת פְּלִיאֲשֶׁר אֲצַנְנִי: (יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁמִי אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ: (כ) אֵךְ הַנְּבִיאֵי אֲשֶׁר יִזְדָּר לְדַבֵּר דְּבָר בְּשֵׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים יָמַת הַנְּבִיאֵי הַהוּא:

3. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פט עמוד א

תנו רבנן: שלשה מיתתן בידי אדם, ושלשה מיתתן בידי שמים. המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו, והמתנבא בשם עבודה זרה - מיתתן בידי אדם, הכובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו - מיתתן בידי שמים.

מנהגי מילי?

אמר רב יהודה אמר רב: דאמר קרא אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי - זה המתנבא מה שלא שמע.

ואשר לא צויתיו - הא לחבירו צויתיו, זה המתנבא מה שלא נאמר לו.

ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - זה המתנבא בשם עבודה זרה. וכתביב: ומת הנביא ההוא, וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק.

הכובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו - מיתתן בידי שמים, דכתיב והאיש אשר לא ישמע, קרי ביה: לא ישמע, וקרי ביה: לא ישמע אל דברי, וכתביב אנכי אדרש מעמו - בידי שמים.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

הנה קטן נמתיה בגוגם פזוי אתה מאד: זדון לפה השיאף שכני
בסגנון סלע מרום שכתו אמר בלבו מי יורדני ארץ: אם-תגביה
פנשר ואם-גין פוכבים שים קנה משם אורידך נאם-ה'

חנניה בן עזור (ירמיהו פרקים מט, כח)

9. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פט עמוד א

המתנבא מה שלא נאמר לו - כגון חנניה בן עזור, דקאי ירמיה
בשוק העליון וקאמר כה אמר ה' [צבאות] הנני שבר את קשת
עילם,

נשא חנניה קל וחומר בעצמו: מה עילם שלא בא אלא לעזור את
בבל, אמר הקדוש ברוך הוא: הנני שבר את קשת עילם, כשדים
עצמן על אחת כמה וכמה - אתא איהו בשוק התחתון,
אמר: כה אמר ה' וגו' שברתי את על מלך בבל.
אמר ליה רב פפא לאביי: האי לחבירו נמי לא נאמר! -
אמר ליה: כיון דאיתיהיב קל וחומר למידרש - כמאן דאיתמר
ליה דמי, הוא ניהו דלא נאמר לו.

10. א' רופא סיפורי הנביאים ירושלים תשמ"ג, עמ' 93

זהו הניגוד בין מחשבה לבין סיסמאות בין איש הרוח לבין
תועמלן בין מורה לבין דמגוג, בין אמת לשקר. באינטואיציה
גאונית מלמד הסיפור כי לעיתים כה קשה להבחין בין האמת
והשקר. אפילו מי שהאמת אתו נבוכ לנוכח הופעת השקר.
לפיכך מכונה חנניה נביא כשם שירמיהו מכונה נביא. כך הם
נראים בעיני הבריות. כך הם נראים לרגע בעיני ירמיהו עצמו,
כך הם לאורך רוב הסיפור בשביל הקורא.

11. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פט עמוד א

הכובש את נבואתו - כגון יונה בן אמיתי,
והמוותר על דברי נביא - כגון חבריה דמיקה,
דכתיב: ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכיני
נא וימאן האיש להכותו, וכתיב ויאמר לו יען אשר לא שמעת
[וגו'].

ונביא שעבר על דברי עצמו - כגון עדו הנביא,
דכתיב כי כן צוה אתי, וכתיב ויאמר לו גם אני נביא כמוך,
וכתיב וישב אתו, וכתיב וילך וימצאו אריה.¹

תני תנא קמיה דרב חסדא: **הכובש את נבואתו לוקה.**

אמר ליה: מאן דאכיל תמרי בארבלא לקי? מאן מתרי ביה? -
אמר אביי: חבריה נביאי.
מנא ידעי?

והתנן: כתב לשם מלכות שאינה הוגנת, לשם מלכות מדי,
לשם מלכות יון, לבנין הבית, לחורבן הבית, היה במזרח
וכתב במערב, במערב וכתב במזרח - תצא מזה ומזה, וכל

הדרכים האלו בה;

ואמאי? לימא מאי הוה לה למיעבד!

איבעי לה לאקרווי לגיטא.

אמר רב שימי בר אשי, תא שמע: הכונס את יבמתו, והלכה
צרתה ונשאת, ונמצאת זו אילונית - תצא מזה ומזה, וכל

הדרכים האלו בה;

ואמאי? נימא מאי הוה לה למיעבד!

איבעי לה לאמתוני.

אמר אביי, תא שמע: כל עריות שאמרו פוטרות צרותיהן,
הלכו צרות ונישאו, ונמצאו אלו אילונית - תצא מזה ומזה,

וכל הדרכים האלו בה;

ואמאי? נימא מאי הוה לה למיעבד!

איבעי לה לאמתוני.

אמר רבא, תא שמע: כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה, וטעה

ונתן גט לאשה ושובר לאיש ונתנו זה לזה וזה לזה, ולאחר
זמן הרי הגט יוצא מתחת ידי האיש ושובר מתחת ידי

האשה - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה;

ואמאי? נימא מאי הוה לה למיעבד!

איבעי לה לאקרווי לגיטא.

אמר רב אשי, תא שמע: שינה שמו ושמה, שם עירו ושם

עירה - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה;

ואמאי? נימא מאי הוה לה למיעבד!

איבעי לה לאקרווי לגיטא.

אמר רבינא, תא שמע: כנסה בגט קרח - תצא מזה ומזה כו'!

איבעי לה לאקרווי לגיטא.

רב פפא סבר למיעבד עובדא במאי הוה לה למיעבד,

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: והתניא כל הני
מתנייתא!

אמר ליה: ולא שנינהו?

אמר ליה: ואשינויי ליקו וליסמוך?

8. ירמיהו פרק מט (טו-טז)

כִּי־הִנֵּה קָטָן נִמְתִּיחַ בְּגוּגִים בְּזוּי בְּאֲדָם: תִּפְלְצֶתָּהּ הַשִּׁיב אֶתֶּךָ זָדוֹן
לְפָנָי שְׂכָנִי בְּסִגְנוֹ הַסֵּלַע תִּפְשִׁי מְרוֹם גְּבֻעָה כִּי־מִגְבִּיחַ פְּנִשֵּׁר קָנָה
מִשָּׁם אֲוִרִידֶךָ נְאֻם־ה'

¹ אריה שאג מי לא יירא, ה' אלוקים דיבר מי לא ינבא (עמוס)

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

אי אפשר להגיע לודאות לגבי טיבו של הניסיון, מהו רצון ה' האמיתי, לקיים את הציווי או למרוד. כל אמירה אלוקית נתונה לפרשנויות שונות ואפילו הפכות. מהו אם כן רצונו של אלוקים?..

הוא מוכן להסתכן בכך שאלוקים יבוא אליו מחר בהאשמות. כל זה בגלל אהבתו את האלוקים.

התשובה שמדרש זה נותן לשאלות הספק היא תועה מוחלטת המוכנה להמר על הכל. לא רק על המוסרי. אלא אף על הדתי עצמו. ורק משום כך יכולה היא להגיע אם לא לודאות מוחלטת אזי לפחות לנכונות והתמסרות שלמים. בכל אופן נראה שגם ההתעקשות של אברהם שאמנם זהו הציווי האלוקי אפשרית רק מתוך הספק שהשטן זורע בו.

14. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק כד

ורצה להודיענו שכל מה שיראה הנביא במראה הנבואה הוא אמת וצייב אצל הנביא לא יספק בדבר ממנו אצלו כלל, ודינו אצלו כדין הענינים הנמצאים כלם המושגים בחושים או בשכל, והראיה על זה הסכים אברהם לשחוט בנו יחידו אשר אהב כמו שצווה ואף על פי שהיתה המצוה ההיא בחלום או במראה, ולו היו הנביאים מסופקים בחלום של נבואה או היה אצלם ספק במה ששיגוהו במראה הנבואה, לא היו מסכימים לעשות במה שימאנהו הטבע ולא היה מוצא בנפשו לעשות זה המעשה הגדול מספק

15. י' דן, תולדות תורת הסוד העברית כרך א העת העתיקה, ירושלים תשס"ט, עמ' 76

הנחת היסוד של תהליכי ההתגלות והנבואה היא שהמסר האלוקי צלול הוא וחד משמעי ואין המקבלים מתקשים כלל לרדת לסוף דעתו של הבורא

אמר אביי: דכתיב כי לא יעשה ה' [אלהים] דבר כי אם גלה סודו –
ודילמא הדרי ביה.

אם איתא דהדרי ביה - אודועי הו מודעי לכלהו נביאי.

והא יונה, דהדרי ביה ולא אודעוהו!

יונה מעיקרא נינוה נהפכת אמרי ליה, איהו לא ידע אי לטובה אי לרעה.²

המוותר על דברי נביא, מנא ידע דאיענש?

דיהב ליה אות.

והא מיכה, דלא יתיב ליה אות ואיענש!

היכא דמוחזק שאני.

דאי לא תימא הכי, אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק, אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ?
אלא: היכא דמוחזק שאני.

12. תלמוד בבלי סנהדרין דף פט עמוד ב

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם. (אחר מאי?) - אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: אחר דבריו של שטן, דכתיב ויגדל הילד ויגמל וגו',

אמר שטן לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך? אמר לו: כלום עשה אלא בשביל בנו, אם אני אומר לו זבח את בנך לפני - מיד זובחו. מיד והאלהים נסה את אברהם, ויאמר קח נא את בנך.

... קדמו שטן לדרך, אמר לו: הנסה דבר אליך תלאה... הנה, יסרת רבים וידיים רפות תחזק כושל יקימון מליך... כי עתה תבוא אליך ותלא. -

אמר לו: אני בתמי אלך. -

אמר לו: הלא יראתך כסלתך. -

אמר לו: זכר - נא מי הוא נקי אבד.

כיון דחזא דלא קא שמיע ליה, אמר ליה: ואלי דבר יגנב, כך שמעתי מאחורי הפרגוד: השה לעולה ואין יצחק לעולה. -

אמר לו: כך עונשו של בדאי, שאפילו אמר אמת - אין שומעין לו.

13. הרב שג"ר "אי הוודאות כניסיון העקידה", הישן יתחדש, עמ' 78

הלקח ברור, עמדה דתית יומרנית ויודעת כל, הופכת את הניסיון ועמו את המאמץ הדתי בכלל לפיקציה. הניסיון בפרט, וחיים דתיים ומגע ממשי עם האלוקים בכלל, קיימים רק במקום שקיים האנושי והוא עניו ואינו יודע. עמדה יומרנית הינה גאוה וקולו של השטן...

² מדרש תהלים מזמור צ: אמר ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זימרא כל הנביאים שהיו מתנבאים לא היו יודעין מה היו מתנבאין, אלא משה וישעיה הם היו יודעין